

Σταυροφορία Α΄, 1096-1098

Περίληψη :

Η Α΄ Σταυροφορία (1096-1098), που ήταν η επιτυγέστερη και η πολυπληθέστερη, είναι γεγονός αξιόλογο στην ιστορία και της Δυτικής Ευρώπης αλλά και της Εγγύς Ανατολής, εφόσον μ' αυτή αρχίζει η πολιτική και ως κάποιο βαθμό η οικονομική επέκταση της Δύσης στο χώρο της ανατολικής Μεσογείου. Η ίδρυση υποτελικών κρατών στην Ανατολή και η παρουσία των Λατίνων στο έδαφος της Παλαιστίνης, που διαρκεί μέχρι το 1291, δημιούργησε αλλαγές που είχαν σοβαρές επιπτώσεις και στη βυζαντινή πολιτική στη Μικρά Ασία και στις σχέσεις του Βυζαντίου με τη Δύση.

Χρονολόγηση

1096-1098

Γεωγραφικός Εντοπισμός

Βαλκανική χερσόνησος, Μικρά Ασία, Εγγύς Ανατολής

1. Τα αίτια των Σταυροφοριών

Τα κίνητρα των [Σταυροφοριών](#) υπήρξαν ποικίλα και πολλαπλά. Άμεσο αίτιο των εκστρατειών αυτών πρέπει να θεωρηθεί η κατάληψη του Παναγίου Τάφου από τους Σελτζούκους Τούρκους, οι οποίοι μετά από τη [μάχη του Μαντζικέρτ](#) (1071) έγιναν κύριοι της κατάστασης στις ανατολικές επαρχίες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η κατάληψη της Ιερουσαλήμ από τους μουσουλμάνους κατέστησε δυσχερέστατη τη μετάβαση των προσκυνητών στην Παλαιστίνη και έθιξε το θρησκευτικό αίσθημα και των χριστιανών της Δυτικής Ευρώπης.¹ Οι Σταυροφορίες όμως εκτός από το θρησκευτικό χαρακτήρα τους πρέπει να ειδοθούν και ως μέρος των επεκτατικών τάσεων της δυτικής Ευρώπης τον 11ο-13ο αιώνα.

2. Ιστορικό πλαίσιο της Α΄ Σταυροφορίας

Ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ Κομνηνός (1081-1118) οραματιζόταν επίσης την ανακατάληψη των Αγίων Τόπων. Μετά από το πέρας των πολέμων κατά των [Πετσενέγων](#) και των [Κουμάνων](#) αυτός προετοιμαζόταν για εκστρατεία κατά των Σελτζούκων Τούρκων και απευθύνθηκε στο Ροβέρτο της Φλάνδρας² για ενισχύσεις.

Κατά τον ΙΑ΄ αιώνα η Δύση έπασχε από τις αλληπάλλινες επιδρομές των [Βίκινγκς](#), των [Σαρακηνών](#) και των [Μαγυάρων](#), οι αριστοκράτες αναζητούσαν περιπέτειες και οι λαϊκές μάζες ήταν σε αδιέξοδο από την οικονομική κρίση. Όλοι έψαχναν να βρουν την ικανή λεία.

Από την άλλη πλευρά ο πάπας Ουρβανός Β΄ προερχόταν από τους κόλπους της μεταρρυθμιστικής κίνησης του Κλουνιακού (Cluny) και απέβλεπε στην επιβολή της δικαιοδοσίας του επίσκοπου της Ρώμης σ' ολόκληρη την Εκκλησία του Χριστού και όχι μόνο επί της Δυτικής Εκκλησίας. Έτσι οι Σταυροφορίες κατέστησαν νέο μέσον εκδήλωσης των προσπαθειών της Ρωμαιοκατολικής Εκκλησίας να υποτάσσει στον πάπα και την Ανατολή. Από άποψη στρατιωτική οι Σταυροφορίες άρχισαν με μεγάλες επιτυχίες.

3. Η Α΄ Σταυροφορία

Την άνοιξη του 1095 ο πάπας Ουρβανός Β΄ συγκάλεσε Σύνοδο στην Ριανσενζαγια την αντιμετώπιση διαφόρων εκκλησιαστικών ζητημάτων της Δυτικής Εκκλησίας. Σύμφωνα με τον ιστορικό [Θεόδωρο Σκουταριώτη](#) στη Σύνοδο αυτή κατέφτασαν αντιπρόσωποι του Βυζαντινού αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ του Κομνηνού με αίτημα για ενίσχυση των βυζαντινών στρατευμάτων με επικουρικά σώματα της Δύσης,³ πάπα αλλά ο πάπας παράπεμψε το θέμα σε άλλη Σύνοδο, που συγκλήθηκε στο Clermont το Νοέμβριο του 1095. Στις 27 Νοεμβρίου ο Ουρβανός με το κήρυγμά του ζήτησε από τους Φράγκους και τους άλλους φεουδάρχες της Δύσης τη συγκρότηση των επικουρικών στρατευμάτων, αλλά τη διοργάνωση παπικού στρατού, του οποίου σύμβολο ήταν ο σταυρός και η γέτης ο παπικός εκπρόσωπος. Στο Clermont ο πάπας υποσχέθηκε στους σταυροφόρους την απαλλαγή από τα επιτήμια που επέβαλλε η Εκκλησία (remissio poenitentiae). Πολύ γρήγορα αυτή η αμοιβή αντικαταστάθηκε από την υπόσχεση για άφεση αμαρτιών (remissio peccatorum), που με τον καιρό επιβλήθηκε και έγινε η κατ' εξοχήν εκκλησιαστική αμοιβή των σταυροφόρων.⁴

Πρωτοπόροι της λεγόμενης «λαϊκής» Σταυροφορίας, που ήταν η πρώτη φάση της εκστρατείας, ήταν ο Gautier ο Ακτήμονας και ο Πέτρος της Αμιένης, ο λεγόμενος Ερημίτης ή Κουκουπέτρος, οι οποίοι, συνοδευόμενοι από αειθαλή και ανοργάνωτο πλήθος, διέσχισαν με ληστρικές επιδρομές και ένοπλες συγκρούσεις την Ουγγαρία και τη Βαλκανική Χερσόνησο και την 1^η Αυγούστου 1096 εμφανίστηκαν μπροστά στα τείχη της Κωνσταντινούπολης. Ήταν περίπου 20.000 άνδρες και γυναίκες σύμφωνα με την περιγραφή της Άννας Κομνηνής.⁵ Ο Βυζαντινός αυτοκράτορας διαβίβασε τους σταυροφόρους στη Μικρά Ασία, όπου το όχλος αυτό υπέστη φοβερή καταστροφή από τα Τούρκικα στρατεύματα στα τέλη Οκτωβρίου 1096. Μόνο ελάχιστοι πρόλαβαν να επιστρέψουν με τα πλοία του Αλεξίου στην Κωνσταντινούπολη.⁶

Μετά από την καταστροφή της «λαϊκής Σταυροφορίας» και μετά από την έκκληση του πάπα Ουρβανού Β΄ προς το τέλος του 1096 στην Πόλη κατέφτασαν οι μεγάλοι φεουδάρχες της Δύσης με τους ακόλουθούς τους, που ξεκίνησαν και λειτουργούσαν πάντα ως ξεχωριστές ομάδες. Συνολικά ήταν περίπου 30.000 πεζοί και 4.500 ιππείς, παρόλο που οι δυτικές πηγές δίνουν υπερβολικούς αριθμούς που κυμαίνονται ανάμεσα στις 100.000 και 600.000. Ο ισχυρός και πλούσιος [κόμης](#) της Τουλούζης (Toulouse) Ραϊμόνδος Δ΄ de Sancto Egidio (de Saint-Gilles) έφερε τα στρατεύματα της Προβηγκίας. Συνοδός του ήταν ο Αδεμάρ ντε Μοντέιγ (Adhémar de Monteil), επίσκοπος του Λε Πυί (Puy) και εκπρόσωπος του πάπα. Των στρατολογηθέντων στη Β. Γαλλία στρατευμάτων ηγούνταν ο Ροβέρτος Β΄ Κουρτόζ, δούξ (δούκας) της Νορμανδίας, γιος του Γουλιέλμου του Κατακτητή και αδελφός του βασιλιά της Αγγλίας, ο κόμης της Φλάνδρας Ροβέρτος Β΄, ο δούξ της Κάτω Λορένης Γοδεφρείδος της Μπουγιόν (de Bouillon), ο αδελφός του βασιλιά της Γαλλίας Ούγος κόμης της Βερμαντουά (de Vermandois), συμμετείχε και ο Νορμανδός Βοημιόνδος, γιος του Ροβέρτου Γ' ντισκάρδου κ.ά. Οι ηγέτες αυτής της Σταυροφορίας δεν ήταν διατεθειμένοι να ακολουθούν τις διαταγές του κόμη της Τουλούζης Ραϊμόνδου Δ΄ και γι' αυτό ο ρόλος του παπικού αντιπροσώπου κατέστη πρωτεύων.

Ο Βυζαντινός αυτοκράτορας περίμενε μόνο επικουρικά στρατεύματα, τα οποία θα εντάσσονταν υπό την ηγεσία του στον πόλεμο κατά των Σελτζούκων Τούρκων. Η συρροή των επόνιμων σταυροφόρων παρουσίαζε κίνδυνο για την αυτοκρατορία, αλλά ο Αλέξιος ακολούθησε τη διπλωματική οδό συμπεριφοράς λόγω των περιστάσεων. Έτσι η Κωνσταντινούπολη εδίκησε πρόθυμη να αναλάβει τον ανεφοδιασμό των σταυροφόρων υπό τον όρο ότι αυτοί θα επέστρεφαν στο Βυζάντιο τις βυζαντινές επαρχίες που βρίσκονται υπό την κατάληψη των μουσουλμάνων.⁷ Οι σταυροφόροι παρά τις αντιρρήσεις του Ραϊμόνδου Δ΄ υπέγραψαν τη συνθήκη αυτή με τον Αλέξιο στις αρχές του 1097. Με εξαίρεση τον κόμη της Τουλούζης, που θεωρούσε τον εαυτό του ανεπίσημο αρχηγό της Σταυροφορίας, όλοι οι άλλοι ηγέτες των Λατίνων κατά κάποιον τρόπο έγιναν υποτελείς (vassalus) με όρκο πίστωσης προς τον Αλέξιο σύμφωνα με το χρονογράφο Albert d' Aix.⁸ Οι σταυροφόροι δεν πήραν φέουδα από τον αυτοκράτορα, αλλά μεγάλες ποσότητες χρημάτων ως αντίτιμο για τον όρκο πίστωσης.

Σταυροφορία Α', 1096-1098

4. Οι σταυροφόροι στη Μικρά Ασία

Τον Ιούνιο του 1097 οι σταυροφόροι είχαν την πρώτη σπουδαία τους επιτυχία, κατέλαβαν τη Νίκαια, που επιστράφηκε στο Βυζάντιο. Ο Αλέξιος εκ μέρους του κατέλαβε τη Σμύρνη, την Εφέσο, τις Σάρδεις και αρκετές πόλεις της αρχαίας Λυδίας. Τον επόμενο μήνα (την 1^η Ιουλίου) οι σταυροφόροι κατέλαβαν το Δορύλαιο από το σουλτάνο Κιλίτζ Αρσλάν και οι περισσότεροι συνέχισαν διά μέσου της γνωστής στρατιωτικής οδού μεταξύ των πόλεων Ικονίου, Ηράκλειας και Καισαρείας. Στην πορεία αυτή διασπάρθηκαν ο αδελφός του Γοδεφρείδου Βαλδουίνος και ο Ταγκρέδος και προχώρησαν προς την Κιλικία. Το Μάρτιο του 1098 ο Βαλδουίνος έγινε ηγεμόνας των Αρμενίων της Εδέσσης. Στις 21 Οκτωβρίου του 1097 οι σταυροφόροι έφτασαν στα περίχωρα της Αντιοχείας, την οποία υπεράσπιζε ο Γιαγκί – Σιγιάν μέχρι τον Ιούνιο του 1098. Οι σταυροφόροι περίμεναν την εμφάνιση του Αλεξίου, ο οποίος όμως αναγκάστηκε να επιστρέψει στο Φιλομήλιο. Τελικά οι δυνάμεις των δυτικών πρόλαβαν να κατακτήσουν την Αντιόχεια στις 3 Ιουνίου 1098. Ο διοικητής (αταμπέγκ) της Μοσούλης Κέρμπογκα έφτασε δύο μέρες αργότερα εκεί και πολιορκήσε τους σταυροφόρους στην Αντιόχεια, που ήταν σε οξυτάτη διαμάχη μεταξύ τους για την κατοχή της πόλης. Στη διαμάχη αυτή νίκησε ο Νορμανδός Βοημούνδος, ο οποίος διοργάνωσε την Αντιόχεια ως ανεξάρτητη ηγεμονία, που θα έπρεπε δικαιωματικά να επιστραφεί στο Βυζάντιο.⁹ Παράλληλα ο αδελφός του Γοδεφρείδου της Μπουγιόν Βαλδουίνος και ο ανιψιός του Βοημούνδου Ταγκρέδος με αποτέλεσμα διεκδίκησαν την Ταρσό.

5. Οι σταυροφόροι στην Παλαιστίνη και τα νέα λατινικά κράτη

Ο Αλέξιος Α' διαμαρτυρήθηκε για τις καταχρήσεις των σταυροφόρων, αλλά χωρίς επιτυχία. Στις 15 Ιουλίου 1099 έπεσε η Ιερουσαλήμ, η οποία δόθηκε στο Γοδεφρείδο της Μπουγιόν, ο οποίος εκλέχθηκε αμύντωρ (advocatus) του Παναγίου Τάφου. Στον πατριαρχικό θρόνο των Ιεροσολύμων ο ηγεμόνας έβαλε τον αρχιεπίσκοπο Πίξης Νταϊμπέρτ, ο οποίος υποσχέθηκε τη συμπαράσταση του στόλου της Πίξης για την κατάληψη των λιμένων της Παλαιστίνης. Ο Βοημούνδος έγινε διοικητής της Αντιοχείας με τη βοήθεια του Νταϊμπέρτ. Ο Γοδεφρείδος πέθανε στις 18 Ιουλίου 1100 και ο αδελφός του Βαλδουίνος στέφτηκε βασιλιάς της Βηθλεέμ τα Χριστούγεννα του 1100. Αυτός καθάίρεσε και έδωσε τον πατριάρχη Ιεροσολύμων Νταϊμπέρτ, τοποθετώντας στη θέση του τον Αρνούλφο, ο οποίος είχε διατελέσει πατριάρχη Ιεροσολύμων λίγο πριν τον Νταϊμπέρτ.

Εκτός από το βασίλειο της Ιερουσαλήμ ιδρύθηκαν άλλα τρία λατινικά κράτη: η κομητεία της Εδέσσης, η ηγεμονία της Αντιοχείας και η κομητεία της Τριπόλεως. Ο Αλέξιος Α' αδιαφορούσε τα κράτη αυτά όμως η ηγεμονία της Αντιοχείας αποτελούσε διαρκή κίνδυνο για τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, επειδή από το 1099 ο Βοημούνδος άρχισε εχθροπραξίες κατά του Βυζαντίου. Η ήττα των Λατίνων στη Χαρρά το 1104 βοήθησε τον βυζαντινό στρατό να καταλάβει τη Λαοδικεία και τις παραθαλάσσιες πόλεις μέχρι την Τρίπολη. Ο Βοημούνδος αναγκάστηκε να καταφύγει στη Δύση για να στρατολογήσει δυνάμεις και επιστρέφοντας με ισχυρό στρατό αποβίβάστηκε στην Αιύλωνα, όπου νικήθηκε από τους Βυζαντινούς. Έτσι υποχρεώθηκε να δεχθεί τη συνθήκη του 1108 σύμφωνα με την οποία η ηγεμονία της Αντιοχείας περνούσε υπό τον έλεγχο της αυτοκρατορίας. Ο διάδοχός του Ταγκρέδος όμως δεν τηρούσε τη συνθήκη αυτή.

Τα λατινικά κράτη της Παλαιστίνης είχαν τους νόμους και τα έθιμα της Δυτικής Ευρώπης. Είχαν ηγεμόνα (βασιλιά), Υψηλή Αυλή (βασιλικό συμβούλιο), πλήρη λατινική εκκλησιαστική ιεραρχία, μοναστήρια και τρία ιπποτικά τάγματα: των Ναϊτών, των Ιωαννιτών και των Τευτόνων. Οι κομητείες της Εδέσσης και της Τριπόλεως ήταν υποτελείς στο βασίλειο των Ιεροσολύμων.

6. Συνέπειες

Ακόμη μετά το σχίσμα του 1054 οι φιλικές σχέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης συνεχίστηκαν. Τα δύο τμήματα της χριστιανοσύνης δεν είχαν συνειδητοποιήσει ακόμη το μεγάλο χάσμα που τα χώριζε, και οι λαοί από τις δύο πλευρές εξακολουθούσαν να ελπίζουν πως οι παρεξηγήσεις θα μπορούσαν να αρθούν χωρίς μεγάλη δυσκολία. Η διαμάχη ήταν κάτι που αγνοούσαν εν πολλοίς οι απλοί χριστιανοί στην Ανατολή και στη Δύση. Το σχίσμα οριστικοποιήθηκε με τις Σταυροφορίες: αυτές έφεραν ένα νέο πνεύμα μίσους και συντέλεσαν στη μεταφορά όλου του θέματος από το χώρο της πολιτικής και της δογματικής σε ένα ευρύτερο λαϊκό επίπεδο.

Με την πτώση της Νίκαιας κατά τη διάρκεια της πρώτης Σταυροφορίας αρχίζει και μία εποχή οπισθοχώρησης των Σελτζούκων από τη Μικρά Ασία.

7. Αποτίμηση

Ο πόλεμος κατά των απίστων έγινε με την πάροδο του χρόνου θανάσιμος αγώνας κατά των Ορθοδόξων Βυζαντινών. Η ανακατάληψη και η διαφύλαξη των Αγίων Τόπων αποτελούσαν πλέον σκοπό δευτερεύουσας σημασίας.¹⁰ Πιο πετυχημένη από όλες θεωρείται η Α' Σταυροφορία (1096-1099). Οι σταυροφόροι μπορούσαν να καυχήθουν ότι απέδωσαν στους χριστιανούς τους Αγίους Τόπους και ότι βοήθησαν τους Βυζαντινούς να ανακαταλάβουν μέρος της Μικράς Ασίας (κατέλαβαν διαδοχικά τη Νίκαια (1097), την Αντιόχεια (1098) και την Ιερουσαλήμ (1099)). Στην Α' Σταυροφορία αρχηγοί ήταν δυτικοί ιππότες και φεουδάρχες, ενώ στις επόμενες βασιλείς.

Οι Σταυροφορίες γενικά έφεραν σε επαφή τους Βυζαντινούς με τους δυτικούς φεουδαρχικούς θεσμούς, ενώ η δημιουργία λατινικών κρατιδίων στην Ανατολή από τους Σταυροφόρους ήταν καθοριστική για την εξέλιξη των σχέσεων των Βυζαντινών με τη Δύση και επηρέασε τη βυζαντινή πολιτική στη Μικρά Ασία. Αποκορύφωμα της κυριαρχίας των δυτικών δυνάμεων στο βυζαντινό χώρο ήταν, παρά τις πρόσκαιρες επιτυχίες των Κομνηνών, η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους της Δ' Σταυροφορίας το 1204.

8. Πηγές

Για την ιστορία της Α' Σταυροφορίας και εν γένει για το θέμα των Σταυροφοριών έχουν διασωθεί αρκετές πηγές που συγκροτούνται ανά ομάδες με βάση τη γλώσσα στην οποία είναι γραμμένες (βυζαντινές, λατινικές, αρμενικές, συριακές και αραβικές).¹¹ Η κυριότερη βυζαντινή πηγή για την Α' Σταυροφορία και για τη βασιλεία του Αλεξίου Α' είναι η το ιστορικό έργο της Άννας Κομνηνής Αλεξιάς.¹² Σημαντικές πληροφορίες για το θέμα των Σταυροφοριών δίνει και ο βυζαντινός ιστοριογράφος Νικήτας Χωνιάτης (12ος - αρχές 13ου αι.).¹³ Από τις δυτικές πηγές ως ιδιαίτερα σημαντικές εκτιμώνται τα περιηγητικά κείμενα των σταυροφόρων, καθώς επίσης οι διάφορες επίσημες και μη επιστολές.¹⁴ Ιδιαίτερο βάρος στη διαφώτιση μερικών πτυχών των σταυροφοριών έχουν οι αρμενικές πηγές, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν τα χρονικά του Dardel¹⁵, του Sempad¹⁶, του Vahram από την Έδεσσα¹⁷ και του Γρηγόριου του Ιερέα¹⁸. Ως δευτερεύουσες εκτιμώνται οι συριακές (Ανώνυμο Συριακό Χρονικό¹⁹) και οι αραβικές πηγές (ιστοριογράφος Ιμπν αλ-Αθίρ²⁰ και η συνέχεια του Χρονικού της Δαμασκού²¹).

Συχνά οι βυζαντινές και οι δυτικές πηγές διαφέρουν πολύ περιγράφοντας τα ίδια γεγονότα. Πάντως η ιστορική αντικειμενικότητα βρίσκεται κάπου στη μέση.

Σταυροφορία Α΄, 1096-1098

- Charanis, P. Byzantium in the West and the Origin of the First Crusade, *Byzantion*, 19 (1944), σελ. 17-36
- Ο Ροβέρτος Β΄ ήταν κόμης της Φλάνδρας. Αυτός μαζί με το Βοημούνδο, το Ροβέρτο Νορμανδίας και άλλους ακολούθησε την Via Egnatia για να φτάσει στην Κωνσταντινούπολη Βλ. Bongars, I, *Gesta Dei per Francos*, (Hanoviae, 1612), § 3
- Η ακρίβεια αυτής της πηγής έχει αμφισβητηθεί τελευταία. Πρβλ. *Ιστορία του Ελληνικού έθνους*, τ. Θ΄, (Αθήνα, 1980), σελ. 16. Βλ. επίσης Θεόδωρος Σκουταριώτης, *Ανωνύμου σύντομης χρονική*, στο Σάθας, Μ.Β. τ. 7 (Βενετία 1894, επανέκδοση Αθήναι 1972), σελ. !!!
- Ibidem.
- Anna Comnena, *Alexiade*, ed. B. Leib, (Paris, 1967), τ. 1, σελ. 14
- Brundage, J. A. The Army of the First Crusade Vow: Some Reflections on the Recent Book, *Medieval Studies*, 33 (1971), σελ. 334-343
- Κόλιας, Γ. Η εξωτερική πολιτική Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (1081-1118), *Αθηνά*, 59 (1955), σελ. 241-288
- Ангелов Д., *Византия - възход и зalez на edna imperija* (Vizantjia – vāzhod i zalez na edna imperija), София 1991 σελ. 263-264
- Cahen, Cl. *La Syrie du Nord a l' époque des Croisades et la principauté franque d' Antioche*, (Paris, 1940), σελ. 36-37
- Γενικά για την ιδεολογία των Σταυροφοριών - Alphandery, P. *La chrétienté et l' idée de Croisade*, (Paris, 1954)
- Πρβλ. το σύνταγμα των κυριότερων πηγών *Recueil des historiens des Croisades*, εκδ. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, 16 (Paris, 1841-1906).
- Anne Comnène, *Alexiade. Règne de l' empereur Alexis Ier Comnène (1081-1118)*, εκδ. B. Leib, τ. 1-3 (Paris 1937, 1943, 1945).
- Nicetae Choniatae Historia, red. I. A. van Dieten, *Corpus fontium historiae byzantinae*, II, 1-2, ser. Berolinensis, (Berlin-New York, 1975) και *Regesta regni Hierosolymitani*, εκδ. R. Röhrich (1839)
- Πρβλ. Riant P.E.D., *Inventaires des lettres historiques des Croisades* (Archives de l'Orient Latin 1) (Paris 1881) και *Gesta Dei per Francos*, έκδ. Bongars, I. vol. 2, (γγ 1611)
- Jean Dardel, *Chronique de la Petite Arménie*, στο: *Recueil des historiens des croisades* (Documents Arméniens 2), εκδ. Kohler C. (Paris 1906), σελ. 1-109.
- Sempad, *Chronique du royaume de la petite Arménie, par le Connetable Sempad* (Recueil des Historiens des Croisades, Documents arméniens I), (Paris 1906), σελ. 610-672.
- Vahram d'Edesse, *Chronique rimée des rois de la Petite Arménie*, par le docteur Vahram d'Edesse, στο: *Recueil des Historiens des Croisades, Documents arméniens I*, 493-535.
- Dulaurier E. μτφ., *Gregory the Priest Chronicle* (Recueil des Historiens des Croisades, Documents Arméniens 1), (Paris 1869)
- Tritton A. εκδ.-μτφ., *First and Second Crusades from an anonymous Syriac chronicle* (Journal of the Royal Asiatic Society) (London 1933).
- Σαββίδης Α.Γ.Κ., *Ο Άραβας ιστοριογράφος Ιμπν αλ-Αθίρ (1160-1233) και το παγκόσμιο χρονικό του ως πηγή για την ιστορία των Σταυροφοριών και των Βυζαντινο-Σελτζουκικών Σχέσεων* (Αθήνα 1981).
- Ίμπν αλ - Καλάνισι, *Συνέχιση του χρονικού της Λαμασκού. Το χρονικό της Λαμασκού των Σταυροφοριών*, μτφ. αγγλ Gibb H. (London 1932).

Βιβλιογραφία :

	Ostrogorsky G. , <i>Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους</i> , 1-3, Αθήνα 1989, Παναγόπουλος, Ι. (μτφρ.)
	Alphandery P. , <i>La chrétienté et l' idée de Croisade</i> , Paris 1954
	Ангелов Д. , <i>Византия - възход и зalez на edna imperija</i> (Vizantjia – vāzhod i zalez na edna imperija), София 1991
	Cahen C. , <i>La Syrie du Nord à l' époque des Croisades et la principauté franque d' Antioche</i> , Paris 1940
	Oikonomides N. , <i>Byzantium from Ninth Century to the Fourth Crusade, Studies, Texts, Monuments</i> , Hampshire, Vermont 1992, Variorum Reprints VIII
	Runciman S. , <i>A History of the Crusades 1-3</i> , London 1951-1954
	Lemerle P. , "Byzance et les croisades", <i>Relazioni del X-Congresso Internazionale di scienze storiche, III</i> , Firenze 1955, 595-620
	Brundage J.A. , "The Army of the First Crusade Vow: Some Reflections on a Recent Book", <i>Medieval Studies</i> , 33, 1971, 334-343
	Chalandon F. , <i>Essai sur le règne d' Alexis I Comnene (1081-1118)</i> , Paris 1900
	Grousset R. , <i>Histoire des Croisades et du Royaume Franc de Jérusalem 1-3.</i> , Paris 1934-1936
	Yewdale R. B. , <i>Bohemond I, Prince of Antioch</i> , Princeton 1924

Σταυροφορία Α΄, 1096-1098

	Σαββίδης Α. , <i>Ο Άραβας ιστοριογράφος Ιμπν αλ-Αθίρ (1160-1233) και το παγκόσμιο χρονικό του ως πηγή για την ιστορία των Σταυροφοριών και των Βυζαντινο-Σελτζουκικών Σχέσεων</i> , Αθήνα 1981
	Brand C.M. , "Crusades", <i>The Oxford Dictionary of Byzantium 1</i> , Oxford 1991, 557-560
	Charanis P. , "Byzantium in the West and the Origin of the First Crusade", <i>Byzantion</i> , 19, 1944, 17-36
	Hill H., Hill J. H. , "Raymond of St. Gilles in Urban's Plan of Greek and Latin Friendship", <i>Speculum</i> , 26, 1951, 265-280
	Κόλιας Ι., Κόλιας Τ. Γ. , "Η εξωτερική πολιτική Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (1081-1118)", <i>Αθηνά</i> , 59, 1955, 241-288

Δικτυογραφία :

	The First Crusade http://books.google.com/books?id=Z_sWBOzEleMC&dq=The+First+Crusade&printsec=frontcover&source=bl&ots=IRsuu2QKFU&sig=V5uGNrShpCkpeLCCZMxrbaLdDM&hl=en&ei=xgHnSf6HDY3N-Qb85JdcBQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4
	The First Crusade http://crusades.boisestate.edu/1st/
	The first crusade: a new history http://books.google.com/books?id=sIJMsv8gVIC&printsec=frontcover&dq=Analysis+of+the+First+Crusade&source=gbs_summary_r&cad=0
	The Story of the First Crusade http://www.brighton73.freemove.co.uk/firstcrusade/Overview/Overview.htm

Γλωσσάριο :

	αταμπέγκ, ο
(τούρκ.) διοικητής	
	Βίκινγκς, οι
(Vikings) Σκανδιναβοί θαλασσοπόροι, πειρατές, πολεμιστές και έμποροι (8ος-11ος αι.)	
	κόμης, ο (λατ. comes, -is)
1. Κρατικός αξιωματούχος στη Ρωμαϊκή και τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία με ποικίλες πολιτικές αλλά κυρίως στρατιωτικές αρμοδιότητες (π.χ. ειδικά ο κόμης Ανατολής εκτελούσε χρέη βικαρίου κατά την Πρώτη Βυζαντινή περίοδο, επί Ιουστινιανού Α΄ ο κόμης επικεφαλής των διευρυνόμενων επαρχιών είχε πολιτική και στρατιωτική εξουσία, ενώ κατά τη Μέση Βυζαντινή περίοδο ο κόμης Οηκίου ήταν από τους ελάχιστους διοικητές θεμάτων που δεν έφεραν τον τίτλο του στρατηγού). 2. Τίτλος ευγενείας στη μεσαιωνική Δύση.	
	Μαγυάροι, οι
φιννοουγγρικός λαός που εγκαταστάθηκε στην Παννονία τον 9ο αι. μ.Χ.	
	Σαρακηνοί, οι
Όρος που δημιούργησαν οι Ευρωπαίοι τον Μεσαίωνα για να δηλώσουν τους Άραβες και κατ' επέκταση τους Μουσουλμάνους. Προέρχεται από παραφθορά ονόματος πρώιμου αραβικού φύλου.	

Πηγές

Gesta Dei per Francos, έκδ. Bongars, I. vol. 2, (γγ 1611)

Recueil des historiens des Croisades, έκδ. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, 16 (Paris, 1841-1906).

Anne Comnène, *Alexiade. Règne de l'empereur Alexis Ier Comnène (1081-1118)*, έκδ. B. Leib, τ. 1-3 (Paris 1937, 1943, 1945, επανέκδοση 1967).

Jean Dardel, *Chronique de la Petite Arménie, στο: Recueil des historiens des croisades* (Documents Arméniens 2), έκδ. Kohler C. (Paris 1906).

Riant P.E.D., *Inventaires des lettres historiques des Croisades* (Archives de l'Orient Latin 1) (Paris 1881).

Sempad, *Chronique du royaume de la petite Arménie, par le Connetable Sempad* (Recueil des Historiens des Croisades, Documents arméniens I) (Paris 1906)

Tritton A. έκδ.-μτφ., *First and Second Crusades from an anonymous Syriac chronicle* (Journal of the Royal Asiatic Society) (London 1933).

Θεόδωρος Σκουταριώτης, *Ανωνύμου σύνοψις χρονική*, στό Σάθας, M.B. τ. 7 (Βενετία 1894, επανέκδοση Αθήνα 1972).

Παραθέματα

Αρχή της Ανωνύμου *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum*

"1. Cum iam appropinquasset ille terminus quem dominus Ihesus cotidie suis demonstrat fidelibus, specialiter in evangelio dicens: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me facta est igitur motio valida per universas Galliarum regions, ut, si aliquis Dominum studiose puroque corde et mente sequi desideraret atque post ipsum crucem fideliter baiulare vellet, non pigritaret Sancti Sepulchri viam celeris arripere."

Η Άννα Κομνηνή σχετικά με τη λαϊκή σταυροφορία και το δέος των Βυζαντινών

«Πάσα γαρ η εσπέρα και οπόσον γένος βαρβάρων την πέραθεν Αδρίον μέχρις Ηρακλείων στηλών κατώκει γην, άπαν αθρόον μεταναστεύσαν επί την Ασίαν διά της εξής Ευρώπης εβάδιζε πανοικί την πορείαν ποιούμενον... Και ην οράν αυτούς καθάπερ τινάς ποταμούς απανταχόθεν συρρέοντας...»

Σταυροφορία Α΄, 1096-1098

Alexiade. Règne de l'empereur Alexis Ier Comnène (1081-1118), εκδ. B. Leib, (Paris 1967), βιβλ. 10, κεφ. 5, 4, 15-18; βιβλ. 10, κεφ. 5, 6, 10-11.

Χρονολόγιο

27 Νοεμβρίου 1095: Σύνοδος του Clermont

1^η Αυγούστου 1096: εμφάνιση των στρατευμάτων της λαϊκής σταυροφορίας στην Κων/πολη

Οκτώβριος 1096: καταστροφή των λατινικών στρατευμάτων στη Μικρά Ασία

Ιούνιος 1097: πτώση της Νικαίας

1^η Ιουλίου 1097: πτώση του Δορυλαίου

3^η Ιουνίου 1098: κατάκτηση της Αντιοχείας

15 Ιουλίου 1099: κατάκτηση της Ιερουσαλήμ

Βοηθ. Κατάλογοι

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Εικ. 1: Μικρογραφία γαλλικού χειρογράφου του 14^{ου} αιώνα

[πηγή: Ιστορία του Ελληνικού έθνους, τ. Θ΄, (Αθήνα, 1980), σελ. 19]

Εικ. 2: Χάρτης των τεσσάρων σταυροφοριών

[πηγή: Brand, Ch.M., "Crusades", στο *The Oxford Dictionary of Byzantium* 1 (Oxford 1991), σελ. 558.]

Εικ. 3: Χάρτης της πορείας των σταυροφόρων κατά την Α΄ Σταυροφορία

<http://www.unf.edu/classes/crusades/image/map-1stcrusade-germantext.jpg>